

**КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ** ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 50
14.12.2018

www.svitlytsia.in.ua

ТОЧКА ЗОРУ

Концентрація військових частин Російської Федерації на кордоні з Україною – факт, що неодноразово повторювався за останні п'ять років. Щоразу це спричиняло ті чи інші події – окупацію Криму, Іловайськ та Дебальцеве, збитий Боїнг, та загалом призводило до підвищення напруги в усьому регіоні Північного Причорномор'я. Чи відповіла Україна на подібний Casus Belli? І чи відрізняється ця ситуація від попередніх? Спробуємо розібратися.

СЕРГІЙ БАРКАР

CASUS BELL

У світі «майже демократії» й уявних спільнот навіть сама концентрація військ на кордоні – це привід для початку повномасштабної та кривавої війни. Держави привчилися вести себе мирно й щоразу повідомляють одне одному про військові навчання на кордоні, ба більше – часто для розвитку політики добросусідства та сприяння безпеки в регіоні узгоджують їх одне з одним.

ФОТО ВІДКРИТІХ ДЖЕТЕЛ

**«АЗОВСЬКИЙ
ІНЦИДЕНТ» – І НА
МОРІ, І В ПОВІТРІ,
І НА ЗЕМЛІ**

Під приводом навчання «Схід 2018» Російська Федерація без жодного попередження української сторони стягнула величезні війська на кордон з Україною. У ЗМІ демонструвалися відновлені аеродроми та бази для танкових військ, а також збільшення угруповань уздовж усього нашого кордону з Російською Федерацією.

Навіть якби й не було інциденту біля Керченської протоки із захоплення наших кораблів та моряків, ситуація, що складається, і без того має низку елементів, які можуть політично та стратегічно трактуватися як передвоєнний стан:

- Російська Федерація не повністю визнає нас як самостійну державу, що

має легітимність на всю свою територію;

- на нашій території утворено військові бази та згруповано підрозділи колаборантів та регулярні війська РФ (Крим, Донбас);
- вздовж усього кордону сконцентровано війська, постійно проводяться військові навчання, де відпрацьовуються ма-

неври таких дій, що можуть нести для нас пряму загрозу;

- вже майже п'ять років відбувається дипломатичне, торгове протистояння та низка судів, тобто йде «юридична війна» між нашими країнами;
- постійна загроза загострення ситуації на Донбасі;
- на Росію з різних причин накладена низка санкцій, що збільшують міжнародний тиск на неї.

Аргумент щодо того, що РФ не має військової потуги для початку війни на території України, оскільки має інтереси в Сирії та Лівії (а також в інших країнах), ми не будемо брати до уваги – і там, і там ставка робиться на використання приватних військових компаній, авіації та підтримку забезпечення союзників. Підрозділи, що можуть брати участь у наступі на Україну, не мають до них стосунку.

Аргумент щодо міжнародного тиску обертається навпаки, якщо згадати один із принципів Клаузевіца – «метою війни є досягнення миру на кращих умовах, аніж до її початку». Таким чином, перемир'я з Києвом та Заходом може бути досягнуто завдяки успішним військовим діям. Росія, відмовившись від наступу, дозволяє Києву утримати політичний баланс усередині

країни, досягає значних поступок у політиці Києва (наприклад, умовний «захист російської мови», визнання виборів у т.зв. «ДНР/ЛНР»), а наляканий Захід знімає частину санкцій (у тому числі, за підтримки Києва, як не дивно).

Аргумент щодо неготовності до великої війни самої Росії не є також повністю коректним – громадська думка буде схвально або нейтрально ставитись до самого факту підкорення і наступу на «уявну Україну», кампанія не має бути ані довгою, ані ефективною (з точки зору створення плацдармів), її головною метою буде саме наступ углуб країни, з подальшим відступом та політичними домовленостями за підсумками. Це є певним повторенням грузинської моделі війни 2008 року, тільки в більшому масштабі, і як результат – остаточний розкол країни на три частини (анексований Крим, відторгнутий Донбас, інша частина України). Потрібен лише інцидент, що запустить військово-дипломатичну машину РФ для досягнення її стратегічних цілей.

КОНКУРС

Починаючи непросту розмову про кримську літературу, ми завжди озирасьмося на весну 2014 року, адже цей час став своєрідною точкою відліку. Як не парадоксально, але саме анексія підштовхнула нас до переосмислення Криму як тексту. Трагедія змусила звернути увагу на історію півострова, зрозуміти, що це вже не вперше, і що Крим – це не лише Південний берег і Ластівчине гніздо. Крим набагато глибший і різноманітніший, ніж прекрасні ландшафти й відпочинки біля моря.

РОЗА КРИМСЬКА

Однією з відповідей на питання «нашості» є текстова приналежність. «Крим наш» – не порожні слова, і щоб це довести ДП «Кримський дім» організував перший літературний конкурс «Кримський інжир/Qirim inciri».

Прийом робіт оголосили ще влітку. Номінацій було шість: «Проза про Крим українською мовою», «Проза кримськотатарською мовою (без тематичних обмежень)», «Поезія про Крим українською мовою», «Поезія кримськотатарською мовою (без тематичних обмежень)», спецномінація «Жіночий погляд» – прозовий або поетичний твір українською чи кримськотатарською мовою на тему ролі жінки у кримськотатарському середовищі», «Переклад художнього твору з української на кримськотатарську та навпаки». Надіслати заявку на участь можна було до 31 жовтня.

Як зазначила кураторка проекту Анастасія Левкова, на конкурс «Кримський інжир» було загалом подано 244 твори. Участь взяли 135 авторів з різних куточків України.

Оголошення імен переможців і ознайомлення з найкращими творами відбулося на одному з найбільших фестивалів в «Кримському домі» 1 та 2 грудня. На два дні ця локація і справді перетворилася на маленький Крим, що гостинно зустрів гостей, пригощав чаєм і солодощами. Та найголовніше – тут

Вручення нагороди переможцю конкурсу в номінації «Поезія про Крим українською мовою» В'ячеславу Гуку

ЛІТЕРАТУРА ЗІ СМАКОМ ІНЖИРУ

зібрався люди, кому болить серце у формі півострова.

Отже, переможцями першого україно-кримськотатарського конкурсу «Кримський інжир» стали:

- «Проза про Крим українською мовою» – Сергій Аркуша, Уляна Федоренко «Таврійська рапсодія»;
- «Проза кримськотатарською мовою» – Мустафа Аметов «Kör zindannı qara divarları»;
- «Поезія про Крим українською мовою» – В'ячеслав Гук «Людське життя – повсякчасне, як дощовий потік»;
- «Поезія кримськотатарською мовою» – Майє Сафет «Хансарай»;
- «Жіночий погляд» – Євгенія Світоч «Про що розповіли листи Насими»;
- «Переклад художнього твору з кримськотатарської на українську» – Галина Литовченко, переклад вірша Майє Сафет «Свято, пахнуть талі води»;
- «Переклад художнього твору з української на

кримськотатарську» – Сеяре Кокче, переклад вірша Сергія Жадана «Як ми будували свої доми»;

- спеціальна номінація «Внесок у розвиток кримськотатарської літератури» – Таїр Халілов.

Вітаємо наших земляків – В'ячеслава Гука та Галину Литовченко, чий вірш ви могли бачити на літературній сторінці «Кримської світлиці», – із перемогою!

Окремо слід згадати про те, що відбувалося 1 грудня в «Кримському домі». Для привітання переможців і фіналістів були запрошені легендарний Мустафа Джемільев, голова Меджлісу Рефат Чубаров, співак Святослав Вакарчук, директор «Кримського дому», актор і режисер Ахтем Сейтаблаєв, британська поетка Бедіша.

Казали багато: і про Крим, і про взаємини українців і кримських татар, і про літературу. Зійшлися на тому, що наступний «Кримський інжир» обов'язково має бути в Бахчисараї.

Та наразі перший крок до Бахчисарая – це наповнення простору іншими текстами про Крим. Найкращі твори конкурсу увійдуть до однойменної антології із синхронними перекладами українською та кримськотатарською мовами у «Видавництві Старого Лева». Чи допоможе антологія вписати Крим у контекст сучасної української літератури – дізнаємося згодом, однак апріорі інтерес та висвітлення проблем півострова в такому масштабі – це рух уперед.

ДАЙДЖЕСТ

У СЕВАСТОПОЛІ ПОРУШИЛИ «КРИМІНАЛЬНУ СПРАВУ» ЧЕРЕЗ ЗАКАТАНУ В АСФАЛЬТ ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТКУ

«Слідчі органи» окупаційної поліції у Севастополі порушили «кримінальну справу» за статтю КК РФ «Знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини (пам'яток історії та культури)» через дорогу, прокладену на території земельної ділянки № 19 у районі хутора П'ятницького, переданої історико-археологічному музею-заповіднику «Херсонес Таврійський». Покриття дороги зроблене з асфальту, що був в ужитку. Загальна довжина смуги – близько 600 метрів, ширина – до 6 метрів. Глибина траншеї в окремих частинах сягає 1,3 метра. Збитки було оцінено у понад 12 мільйонів рублів (майже 5 млн гривень).

ЄДИНИЙ ДОСТУПНИЙ ПЛЯЖ У БАТИЛИМАНІ ОКУПАЦІЙНІ ВОЯКИ ОБНОСЯТЬ ПАРКАНОМ

На пляжі «Таврида» у Батилимані, який є єдиним на загальнодоступному схилі до моря на узбережжі від Ласпі до мису Айя, окупаційні вояки будують новий триметровий паркан, ізолюючи від місцевого населення отриману ними територію. Після окупації Криму розташовану неподалік базу відпочинку «Таврида» було «націоналізовано». Згодом з'ясувалося, що ані база, ані пляж більше не належать Севастополю: військові вважають їх своїми згідно зі скандальним розпорядженням колишнього «губернатора» Севастополя Сергія Меньйла, за яким міністерство оборони держави-окупанта отримало у власність майно всіх місцевих містечок, які належали ще міністерству оборони СРСР. У 2017 р. на спусках до моря з'явилися попереджальні знаки про обмеження входу. Доступних пляжів у севастопольській зоні Південного узбережжя Криму практично не залишилося. У місцевому «департаменті архітектури та містобудування» заявляють, що не збираються оскаржувати належність окупаційним воякам цілих житлових селищ у Качі та Козачій затоці, які разом із людьми було передано міністерству оборони держави-агресора.

У КРИМУ ЗНОВУ ЗІРВАНО ТЕРМІНИ ЗАПУСКУ ДРУГОЇ ЧЕРГИ НОВИХ ТЕС

Російська державна корпорація «Ростех», яка займається будівництвом двох нових кримських теплоелектростанцій (ТЕС) – «Таврійської» та «Балаклавської», повідомила про перенесення запуску їхньої другої

черги: цього разу – з початку грудня 2018 р. на березень 2019 р.

Перші енергоблоки обох станцій мали ввести в експлуатацію у вересні; терміни переносилися через затримки в отриманні «дозвільних документів» та будівництві інфраструктури. Другий блок станції у Севастополі мали запустити у жовтні, в Сімферополі – у листопаді. Також з'ясувалося, що перші блоки ТЕС, про запуск яких на повну потужність урочисто оголосили 1 жовтня, досі працюють у режимі пусконаладки. Причиною перенесення запуску названо неготовність мережі для севастопольської ТЕС та сімох підстанцій для підключення енергоблоків. Інфраструктурні об'єкти частково були здані лише восени і досі не готові у повному обсязі. Міністерство енергетики держави-окупанта неодноразово пропонувало кримському уряду передати будівництво мережевої та газової інфраструктури на окупованому півострові на «федеральний рівень», проте «глава Криму» Сергій Аксєнов відмовлявся, аргументуючи це необхідністю завантажувати підрядниками місцеві компанії і забезпечувати робочими місцями кримчан.

ТИМ ЧАСОМ

- Згідно з розпорядженням уряду держави-окупанта, роботу мобільних газотурбінних електростанцій (МГТЕС) у Криму, які мають загальну потужність 405 МВт, продовжено до кінця 2019 р. До «вимушеної генерації» зараховано 18 МГТЕС, кожна з яких має потужність 22,5 МВт; призначений термін їхньої праці – з січня до кінця 2019 р.
- 7 грудня було повідомлено про завершення всіх основних робіт зі спорудження другої черги та монтажу основного обладнання Сакської ТЕЦ. На завершальній стадії перебувають гідравлічні випробування, промивання циркуляційних і масляних систем, налагодження засобів автоматизації та контролю і внутрішніх інженерних систем. Найближчим часом буде розпочато пусконаладжувальні випробування основного та допоміжного обладнання другого етапу будівництва. Планується, що друга черга буде готова до Дня енергетики (22 грудня). У найближчих планах компанії «КримТЕЦ» – будівництво аналогічної станції у Сімферополі на базі діючої ТЕЦ.

ГЕНЕРАТОР ІДЕЙ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ЦЕНТР УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ (ДО 145-ЛІТТЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА)

З висоти часу та історії українського державотворення останніх двох століть можна сміливо стверджувати, що наріжні камені у підмурках відродження української державності та творення модерної, європейського зразка української науки заклали два найпотужніші, найдієвіші та найавторитетніші громадські об'єднання – «Просвіта» та Наукове товариство ім. Тараса Шевченка (НТШ). Обидві організації цього року по всьому світу майже одночасно відзначають славетні ювілеї «Просвіта» – 150-ліття, а НТШ – 145-ліття.

ПЕТРО ВОЛЬВАЧ

Товариство «Просвіта» упродовж XIX-XX століть було наймасовішою громадською організацією української людності на теренах двох імперій – Австро-Угорської та Російської. Її осередки діяли навіть у найвіддаленіших кутках України, розшматованої між двома імперіями.

Товариство «Просвіта» зробило вагомий внесок у пробудження національної свідомості широких верств української людності, сприяло відродженню і збереженню мови, культури, духовності та національних звичаїв. Наукове товариство ім. Тараса Шевченка об'єднало національну еліту, сформувавши провідників нації, провело докорінну ревізію імперських теорій та ідеологій, які заперечували навіть існування окремішнього українського народу та його права на створення власної держави.

Зазначимо, що не кожна слов'янська країна може похвалитися такою тривалою працею двох державотворчих інституцій – громадської та наукової.

Безумовно, навіть у до певної міри демократичній Австро-Угорській імперії не могло йтися про існування якоїсь організації, опозиційної до влади, національної політичної партії або незалежної наукової чи то громад-

ДО ЮВІЛЕЮ

Будівля НТШ у Львові, поч. XX ст.

Діячі НТШ та інша інтелігенція у 1898 р.

ської організації. Що ж до Російської імперії, то годі й говорити. Тому значна група української інтелігенції, вихована єдиною, напівлегальною громадською українською організацією «Громада» з обох боків Збруча, вирішила зареєструвати в 1873 році у Львові Літературно-наукове товариство ім. Тараса Шевченка. Ініціаторами створення Товариства ім. Тараса Шевченка виступили громадські і культурні діячі зі східних і центральних земель під керівництвом Олександра Кониського. Львів як основне місце базування Товариства було обрано не випадково. Зважаючи на переслідування деспотичною царською Росією всього українського, фундатори Товариства хотіли уникнути адміністративного переслідування та жорстокої цензу-

ри з боку царської адміністрації.

У зв'язку з протидією поширенню україномовних видань та фактично заборону навіть літературної діяльності Товариства на території Російської імперії головні ідеологи організації Олександр Кониський та Володимир Антонович запропонували перетворити літературне Товариство ім. Тараса Шевченка у наукове, і з 1893 року воно отримало остаточну офіційну назву – Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. Абревіатура НТШ нині відома у всьому науковому світі.

За задумом фундаторів Товариства, організація мала діяти за зразком східноєвропейських наукових установ і на її базі у майбутньому мала постати справжня Українська академія наук. Вже на той час структура Наукового

товариства ім. Тараса Шевченка відповідала конституції західноєвропейських академічних наукових установ.

Державницька, україноцентрична позиція Наукового товариства ім. Тараса Шевченка завжди непокоїла шовіністичний царський уряд та його ідейного спадкоємця – більшовицьку партію. Тож і не випадково, що окупації Львова у роки Першої та Другої світових воєн супроводжувались закриттям НТШ, переслідуванням та знищенням його активних членів, пограбуванням та вивезенням до Росії багатющого архіву НТШ, унікальних книгозбірень та видавництв. Тому тривалий час Наукове товариство ім. Тараса Шевченка перебувало за кордоном, тісно співпрацюючи з українською діаспорою багатьох країн світу. Там були створені філії або самостійні організації НТШ.

У січні 1940 року діяльність Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у Львові була заборонена більшовицькою окупаційною владою. Багатьох активних членів НТШ було репресовано. Після закінчення Другої світової війни Наукове товариство ім. Тараса Шевченка в 1970 році відродилося у Західній Європі. Воно перетворилося у світову систему крайових товариств. Всі вони були об'єднані ідеєю українського державотворення.

Зусиллями великої групи учених-ентузіастів як в Україні, так і за кордоном під керівництвом видатного ученого-фізика, члена-кореспондента АН України професора Олена Романіва Наукове товариство ім. Тараса Шевченка відновило свою діяльність у Львові. Величезними зусиллями цього нового авторитетного керманіча за кілька років осередки Товариства були створені майже в усіх областях, перш за все, в університетських містах України. З 1995 року осередок Товариства був створений і у Криму (в Сімферополі). Першим головою його було обрано відомого ученого-історика і великого патріота України професора Петра Гарчева. Після його смерті у 2001 році головою кримського осередку обрали Петра Вольвача.

Станом на 2013 рік в організації налічувалося понад 40 відомих у Криму науковців, головним чином професорів кримських вищих навчальних закладів та наукових установ. Осередок здійснив цілу низку видавничих проектів: видав українські наукові праці садівничого генія України Левка Симиренка, два томи фундаментальної наукової праці «Кримське промислове плодівництво», кілька монографічних праць про ученого. Опубліковано у кримських та загальноукраїнських ЗМІ десятки наукових та науково-популярних статей та монографії «Українська провесінь Криму», «Крим: шлях в Україну».

Кримський осередок НТШ ініціював відзначення на державному рівні 50-річчя (2004 р.) та 60-річчя (2014 р.) входження Криму до складу України. На жаль, кримська влада свідомо проігнорувала цей важливий захід, ініціювавши у лютому 2014 року окупацію Криму російськими військами.

Кримська філія НТШ щорічно вшановувала дні народження Тараса Шевченка. Створений з ініціативи кримського осередку НТШ оргкомітет з вшанування 200-ліття від дня народження Великого Кобзаря розробив цілу низку заходів, серед яких міській владі Сімферополя пропонувалося перейменувати центральну вулицю ім. Кірова на вулицю Тараса Шевченка. Вже було отримано згоду на надання середній школі № 31 м. Сімферополя імені Тараса Шевченка. Спільно з громадськими організаціями 9 березня 2014 р. за участі НТШ був проведений у Сімферополі потужний антиокупаційний шевченківський мітинг.

Відроджене у 1989 році Наукове товариство ім. Тараса Шевченка відіграло величезну роль у пробудженні національної свідомості українців і у формуванні їхньої національної ідентичності та відродженні незалежності України у 1991 році. Своє славетне 145-ліття Наукове товариство ім. Тараса Шевченка, хоч і без суттєвої підтримки влади, зустрічає новими творчими досягненнями, новими науковими проектами, реалізація яких допоможе збудувати потужну українську державу.

Після того, як у грудні 1917 р. на Всеукраїнському з'їзді рад в Києві більшовики зазнали цілковитої поразки, в Харкові 25 (12) грудня було проголошено про створення радянського уряду України. Відразу після цього він оголосив Центральну Раду поза законом і звернувся за військовою допомогою до радянської Росії. Уряд Росії визнав радянський уряд України єдиним законним урядом і прийняв рішення негайно надати йому військову допомогу в боротьбі з «контрреволюційною» Центральною Радою. В Україну були надіслані війська під командуванням В. Антонова-Овсієнка. Проте це не завадило наркомуні закордонних справ радянської Росії Г. Чичеріну цинічно заявляти про те, що Росія буцімто взагалі не втручається в події, які розгорталися на територіях України, адже з Центральною Радою веде війну незалежний український радянський уряд...

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ

На Кримському півострові першим місцем, де більшовики перейшли в наступ, був Севастополь. Ще в середині грудня 1917 р. в місто прибула чергова група балтійських моряків, яких направив ЦК РСДРП(б). Під їхнім впливом на загальноміському мітингу робітників, солдатів та матросів було ухвалено резолюцію про цілковиту підтримку дій РНК¹.

24 грудня фракція більшовиків виступила із заявою про необхідність розброєння «контрреволюційного офіцера та місцевої буржуазії»². За споминами І. Фірдевса, більшовики висунули Курултай у ультиматум, в якому вимагалось: Курултай повинен був звільнити з драгунського полку всіх російських офіцерів, дозволити серед драгунів вільну агітацію та пропаганду, видати більшовикам усіх інших офіцерів й допомогти розброїти всі «контрреволюційні загони»³.

Проте ця заява викликала величезний опір з боку кримських татар. Розповідаючи про цей епізод, А. Бочагов зазначав, що коли представник більшовицької партії в Сімферополі (найвірогідніше, тут мався на увазі саме І. Фірдевс) звернувся до Ч. Челебієва з проханням допо-

ЯК ЦЕ БУЛО...

Імператриця Олександра Федорівна з офіцерами кримського кінного полку (ескадронцями), 1910 рік

ПРОТИСТОЯННЯ БІЛЬШОВИКІВ І КРИМСЬКИХ ТАТАР

могти силами татарських військ (переважно ескадронців) розброїти всіх наявних у місті офіцерів (як кадрових, російських, так і керівників кримськотатарських ескадронів) і розброїти військові частини, він отримав цілковиту й різку відмову. Натомість Челебієв відповів: «Розброїти офіцерів – це все одно, що відняти у нас душу, це означає дезорганізувати армію. Ми знаємо, що це означає: ви бажаєте арештувати кадрове офіцера й через дві доби від ескадрону залишаться різки та ніжки»⁴.

Слід додати, що робота більшовиків із «розкладання» через агітацію кримськотатарських ескадронців була цілком провальною. Більшовик В. Єлагін, згодом розповідаючи про події, що відбувалися в грудні 1917 р. в Євпаторії, з сумом зазначав: «Намагання агітацією розкласти головну силу білогвардійщини – горезвісних татар-ескадронців – також нічого не дало. Мало того: палкі промови тт. Караєва й А. Єлагіна⁵, які проникли до казарм, мало не закінчилися їхньою загибеллю...»⁶.

Зовсім марно наприкінці 1917 р. більшовик Я. Тарвацький на одному з засідань сімферопольського виконкому казав про те, що існування на півострові такого великого мусульманського контингенту є неприпустимим. Адже ескадронці, на

спробі «покарати офіцерів, козаків та буржуазію» під Ростовом, заарештували багатьох офіцерів і кримських татар-ескадронців та відвезли їх до тюрми. Коли тюремний начальник відмовився їх прийняти, то офіцерів без суду та слідства розстріляли на Малаховому кургані⁹. Всіх розстріляних звинуватили в «тяжких злочинах проти революції та радянської влади»¹⁰. Цей розстріл став сигналом для розгортання першої хвилі вбивств, яка прокотилася півостровом. 30 грудня «революційні» моряки й робітники продовжили «решучу боротьбу з контрреволюцією», в ході якої було розстріляно ще 30 офіцерів¹¹. У споминах, написаних пізніше, безпосередній свідок цих подій офіцер М. Кришевський писав, що протягом цієї першої хвилі вбивств було забито «128 відмінних офіцерів»¹². Насправді ця цифра може бути значно більшою.

Колишній член Севастопольської ради О. Каппа згадував: «Коли на другий день після грудневих жаків на засіданні ради військових та робітничих депутатів я запитав голову (більшовика М. Пожарова. – авт.): Чи це кінець? Він сказав: «Поки так, але спалахи ще будуть»¹³. Дії севастопольських більшовиків та анархістів спонукали кримських татар оголосити Директорію єдиним «автономним національним урядом Криму»¹⁴.

19 січня 1918 р. з Петрограда до новообраної Севастопольської ради військових та робітничих депутатів було надіслано телеграму за підписом К. Ворошилова, в якій центральне більшовицьке керівництво поставило перед місцевими кадрами нове завдання. Воно вимагало «почати організацію військових сил краю» до початку роботи «крайових Установчих зборів»¹⁵. Тобто кримському керівництву офіційно наказувалось негайно розпочинати формування власних збройних з'єднань. 22 січня Севастопольський ревком закликав робітників озброюватися та вступати до лав Червоної гвардії¹⁶.

Згадуючи події того часу, Ю. Гавен зазначав: «За винятком Севастополя всі міста Криму зустріли жовтневий переворот вороже... Перед нами з'явилося завдання радянизувати весь Крим та пробити шлях до Харкова, щоб зв'язатися з радянською частиною тов. Антонова. Вже наприкінці грудня 1917 р. після захоплення влади стало ясно, що Крим може радянизуватися лише шляхом збройної боротьби, і якщо більшовики взяли владу в Севастополі, то лише тому, що флот мав великі запаси зброї, і ми там мали добре керівне ядро. Довелося дотримуватися дипломатії... Ми йшли під гаслом оборони революції. Коли ми організували загони в Севастополі і зовсім неочікувано надіслали їх проти Сімферополя, то маса була переконана в тому, що Курултай ба-

жає захопити владу. В цей час гінці революційного комітету бігали вулицями й голосно вигукували: «Контрреволюціонери наступають на Севастополь. Революційний комітет у небезпеці. Всі на фронт!». Моряки йшли обороняти свій флот, свій революційний Севастополь, і ми весь час вели таку роботу, щоб усе виглядало так, що на нас наступають контрреволюційні сили, офіцерські загони, ескадронці, а ми тільки обороняємося, і таким чином кидали свої сили до Ялти, Євпаторії, Керчі»¹⁷.

Сучасник тих подій М. Бунегін, розповідаючи про те, що відбувалося на півострові в кінці 1917 – на початку 1918 рр., відверто зазначав: «Ці події багатьма здавалися боротьбою росіян з татарами» (підкреслено мною. – авт.)¹⁸. Подальші події показали цілковиту слушність цього зауваження.

ДАЛІ БУДЕ...

- 1 Борьба большевиков за власть Советов в Крыму. – Симферополь, 1957. – С. 86.
- 2 Там само. – С. 88.
- 3 Фирдевс И. Октябрьский переворот в Симферополе // Революция в Крыму (Симферополь). – 1922. – № 1. – С. 35.
- 4 Бочагов А.К. Милли-Фирка. Национальная контрреволюция в Крыму. Очерк. – Симферополь, 1930. – С. 45.
- 5 Андрій Єлагін, голова Євпаторійського військово-революційного комітету, був батьком Володимира Єлагіна, який писав ці спомина.
- 6 Єлагін В. Евпаторийский Октябрь и начало Советов // Революция в Крыму. (Симферополь). – 1922. – № 1. – С. 48.
- 7 Цит. за: Кручинин А.С. Крымскотатарские формирования в Добровольческой армии. История неудачных попыток. – 1999. – С. 7.
- 8 Надинский П.Н. Очерки по истории Крыма. – Симферополь, 1957. – Ч. 2. – С. 49.
- 9 Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф.-Р. 1612. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 39.
- 10 Борьба большевиков за власть Советов в Крыму. – С. 89; Королёв В.И. Таврическая губерния в революциях 1917 года. – Симферополь, 1993. – С. 49-50.
- 11 ДААРК. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 114. – Арк. 26.
- 12 Кришевский Н.[Э]. В Крыму (1916-1918 г.) // Архив русской революции. – Берлин, 1924. – Т. XIII. – С. 107.
- 13 Каппа Ал. Ночь ужасов // Крымский вестник. – 1919. – 23 февраля.
- 14 Королёв В.И. Таврическая губерния в революциях 1917 года. (Политические партии и власть). – С. 44.
- 15 Центральный державный архив громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 221. – Арк. 24.
- 16 Королёв В.И. Таврическая губерния в революциях 1917 года. (Политические партии и власть). – С. 50.
- 17 ДААРК. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 313. – Арк. 84-85, 110.
- 18 Бунегин М.Ф. Революция и гражданская война в Крыму (1917-1920 гг.). – Симферополь, 1927. – С. 118.

ВІДДАМО НАЛЕЖНЕ ЮВІЛЯРУ!

15 грудня 2018 року нашому товаришу і другу, академіку, лауреату премії імені Л. Смиренка Національної академії наук України, письменнику, члену Національної спілки письменників України, заслуженому діячу науки і техніки Автономної Республіки Крим, уродженцю села Вольвачівка (нині – Новопроекопівка) Токмацького району Запорізької області Петру Васильовичу Вольвачу виповнюється 80 років!

Трудова діяльність його розпочалась після закінчення школи та училища механізації трактористом і комбайнером у рідному селі.

Маючи необхідний трудовий стаж, він у 1958 році вступив на факультет плодоовочівництва і виноградарства Кримського сільськогосподарського інституту в м. Сімферополі. Після закінчення його з відзнакою у 1963 році Петра Васильовича за рекомендацією ученої ради розподілили на роботу до Кримської помологічної станції Всесоюзного інституту рослинництва (м. Бахчисарай, Севастополь).

Працював він також в Українському інституті зрошувального садівництва (м. Мелітополь), Таврійському національному університеті ім. В. І. Вернадського, Південному науковому центрі агро-екології (м. Саки, Крим).

Особливу і щирю вдячність ми повинні висловити нашому колезі та другу за те, що він повернувся із забуття і підняв на неосяжну висоту імена і праці двох садівничих геніїв України – Левка Платоновича і Володимира Левковича Смиренків, на що вони, дійсно, заслуговують.

Продовжуючи наукові дослідження з імунітету культурних рослин академіка Миколи Івановича Вавилова, навчаючись і працюючи в стінах його інституту, Петру Васильовичу вдалося здійснити імунологічну оцінку світового генофонду плодкових культур, чим він зробив значний внесок у науку.

Працюючи в Українському інституті зрошувального садівництва (м. Мелітополь), Петро Васильович розпочав вивчення справж-

Петро Вольвач на загальних звітних зборах Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у Львівській політехніці, грудень 2015 р.

Петро Вольвач і Мішель Терещенко

ньої, не сфальсифікованої історії таврійського садівництва, повернувшись у вітчизняну науку ім'я піонера промислового садівництва на сипких пісках Мелітопольщини славетної мелітопольської черешні, лікаря-народника Андрія Корвацького, чие ім'я нині гідно вшановано на Мелітопольщині.

Науковець брав активну участь у створенні в Криму першого в країні промислового саду на крапельному зрошенні пло-

щею понад 400 гектарів. Багато ще й інших славетних справ здійснив наш друг і колега.

Чим же обумовлюється такий значний успіх творчої діяльності Петра Васильовича?

Передусім, це його великий аналітичний розум, його здатність до глибокого аналізу подій та матеріалів, уміння узагальнювати і робити висновки.

Необхідно назвати ще кілька рис ювіляра. Перш за все, це – від-

мінна природна пам'ять, виняткова працездатність, любов до праці, любов до книги, любов до людей, любов до історії та до неї України. І все це він проносить через усе життя. Ми захоплюємось його творчою наполегливістю, хистом і цілеспрямованістю.

За весь термін навчання в інституті він не лягав спати раніше першої години ночі, весь час працював не лише над підручниками, а й над усіма першоджерелами, які тільки вдавалось йому роздобути. І це було із дня в день. Ще більш напружений режим праці був і є у нього після вишу протягом усього життя.

Пристрасть Петра Васильовича до знань дивувала завжди, дивує і нині. Потрібно ще раз наголосити на його високих людських якостях. Це – дуже чесна, порядна і чуйна людина, він завжди готовий прийти на допомогу іншим. Всюди, де б він не працював, завжди користувався високою довірою й авторитетом у співробітників, земляків, простих людей, відповідально ставлячись до своєї роботи. Хотілося б сказати ще багато чого доброго про нашого друга та колегу, про цю видатну, обдаровану, талановиту людину.

Насамкінець, висловлюємо таке побажання:

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ДРУЖЕ!

Жалкуємо, що ти залишив благодатний Крим та не присвятив своє життя виробництву, до якого мав надзвичайний хист!

Пишаємося тим, що ти й у науці за шість десятиріч років самовідданої та наполегливої праці досяг такої висоти й успіхів, про які міг би мріяти кожен!

Бажаємо тобі, друже, міцного козацького здоров'я, довголіття, нових значних творчих успіхів, родинного щастя, сотню онуків і правнуків та відзначити діамантове весілля з твоєю чарівною дружиною Ганною Федорівною!

Впевнені, що до вітання ювіляра долучаться не тільки всі однокурсники, а й видатні вчені, наукові співробітники, відомі керівники і спеціалісти господарств, з якими ти вирішував складні і важливі питання (сьогодні і перспективи) сільськогосподарського виробництва.

З повагою і любов'ю твої друзі-однокурсники, агрономи-пенсіонери, ветерани праці:

З РОСИ І ВОДИ!

САД ЯБЛУНЕВИЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Крим здавна славився своїми яблуками. Тож не дивно, що уродженець таврійської Вольвачівки, родового села обранців Волі, юний Петро Вольвач і свою садівничу освіту, і подальшу діяльність пов'язав саме з цією мальовничою частиною України... Давно це було, нині ж у Петра Васильовича – ювілей: 80 років!

Труд багатьох років веде трударя. В глибині фаху – ступінь кандидата наук у 30 років, доктора філософії та академіка – в 60. В широту життя – вихід з власне помології до екології, і ще ширше – до екології духу. Але важко було дихати вільним повітрям у пострадянській Україні, ще важче – в глибоко «радянському» Криму. Отій шляхетній боротьбі – за Волю! – жар своєї душі й присвятив ювіляр. З усього спектра наголосимо тільки на одній «лінійці»: Петро Васильович був біля витоків «Кримської світлиці», був нашим дописувачем понад чверть століття, є таким і сьогодні.

Тож із щирою вдячністю ми вітаємо шановного Петра Васильовича з ювілеєм і зичимо завжди бути здоровим, енергійним, відвертим та – вільним!

Колектив редакції «Кримської світлиці»

Віктор Коваленко, у минулому – заступник директора Кам'янсько-Дніпровського тресту радгоспів зрошувального землеробства (м. Кам'янка-Дніпровська, Запорізька область);
Валентин Негода, доцент, поет, письменник, член Національної спілки письменників України (м. Сімферополь);
Анатолій Толстік, у минулому – заступник директора Херсонського тресту радгоспів виноробної промисловості (селище Антонівка Дніпровського району Херсонської області).

У червні 2018 року в Ново-прокопівській середній школі, що у Токмацькому районі Запорізької області, відбулася значна подія: на її будівлі з'явилися дві меморіальні дошки, присвячені випускникам цього освітнього закладу, – Петру та Василю Вольвачам.

**ТЕТЯНА КОБЕЦЬ,
ДИРЕКТОР
НОВОПРОКОПІВСЬКОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ
У 1980-2001 РР.**

Ново-прокопівська середня школа (нині загальноосвітня школа I-III ступенів) – найстаріший навчальний заклад на Токмаччині. Її місцева сільська громада за підтримки земства як чотирикласну створила, збудувала і ввела в експлуатацію ще у 1910 році. За радянських часів вона існувала як семирічка, після війни, залучивши школярів з сусідніх шкіл, її перетворили у десятирічку. У перші роки школярів у ній було так багато, що вона працювала у дві зміни, а в середині 50-х у ній існувало два десятіх класи. У часи свого розквіту в ній навчалось понад 500 учнів.

З 1970 року школа отримала нове, більш просторе і сучасне приміщення. Нині вона має назву – Ново-прокопівський навчально-виховний комплекс (НВК) «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад». Сьогодні у ній навчаються понад сто учнів. Як засвідчують щорічні зустрічі випускників ювілейних випусків, вихованці школи працюють по всій Україні і далеко за її межами. Багато з них досягли визначних успіхів у різних сферах народного господарства. Серед них знамі педагогі, лікарі, інженери, керівники підприємств, державні службовці й громадські діячі. Чимало серед випускників і науковців.

Першими серед вихованців школи захистили кандидатські і докторські дисертації три сини – Петро, Василь та Федір з сім'ї простих колгоспників Василя та Христини Вольвачів. Всі вони закінчили школу у 1954-1958 рр. Середній, Петро, після закінчення школи та Запорізького училища механізації працював трактористом у рідному селі, в 1958 році вступив до Кримського сільськогосподарського інституту, на фа-

БРАТІВ-НАУКОВЦІВ ВОЛЬВАЧІВ ВШАНОВАНО У РІДНІЙ ШКОЛІ

культет садівництва і виноградарства, який з відзнакою закінчив у 1963 році. За рекомендацією Вченої ради потрапив на роботу до Кримської помологічної станції Всесоюзного інституту рослинництва. В 1966 році вступив, а

в 1968 році закінчив аспірантуру й успішно захистив у Ленінграді дисертацію. Учений провів імунологічну оцінку світової помологічної колекції плодкових культур, зібраної в країні, виділив сорти-донори, стійкі до інфекційних захворювань, запропонував диференційну систему захисту плодкових культур, опрацював дві наукові програми: «Відродження генофонду місцевих стародавніх сортів плодкових культур Криму» та «Відродження чайного плодівництва у гірській та передгірній зонах Криму». Він вивчав вплив зрощення сільськогосподарських культур дніпровською водою на радіоактивну ситуацію і якість продукції. За ці дослідження обраний академіком Української академії екологічних наук.

Петро Вольвач – визнаний у всьому світі дослідник величюї творчої спадщини всесвітньо відомих українських учених-садівників та помологів Левка та Володимира Симириєнкі. Він – лауреат премій ім. Л. П. Симириєнка НАН України та ім. Дмитра Нитченка. За ці дослідження ученого

обрали дійсним членом Наукового товариства ім. Тараса Шевченка. Петро Вольвач – член Національної спілки письменників України. Він є автором численних монографій та понад 300 наукових статей.

До 2015 року вчений жив і працював у Криму, на громадських засадах очолював Кримську філію Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Він є одним з організаторів Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, газети «Кримська світлиця», Всеукраїнського товариства вчених «Крим з Україною» та ініціатором створення у Криму Собору рівноапостольних князів Володимира та Ольги УПЦ Київського патріархату. Петро Вольвач – заслужений діяч науки АР Крим, кавалер ордена «За заслуги», стипендіат Президента України. Нині живе і працює у Києві.

Його молодший брат Василь закінчив школу у 1958 році. Після її закінчення два роки працював на різних роботах у колгоспі. В 1960 році вступив до Одеського гідрометеорологічного інституту,

який успішно закінчив у 1965 році. Отримав направлення на роботу у Всесоюзному науково-дослідному інституті сільськогосподарської агрометеорології в м. Обнінську Калузької області, там же вступив до аспірантури, підготував і успішно захистив кандидатську, а через кілька років – докторську дисертацію. Він – доктор географічних наук, професор. Нагороджений численними грамотами і медалями Всесоюзної сільськогосподарської виставки, має цілу низку винаходів. Професор Василь Вольвач – заслужений метеоролог Росії, автор понад сотні наукових статей та кількох монографічних праць, високо поцінованих у науковому світі. Все життя пропрацював у Всесоюзному науково-дослідному інституті сільськогосподарської агрометеорології, до самої своєї смерті 22 січня 2016 року, був завідувачем відділу. Похований у м. Обнінську. Створена ним наукова школа продовжує розвиватись і в Україні.

ФОТО АВТОРА

Питання щодо вшанування третього, старшого брата Федора, доктора географії, професора, відомого ученого-еколога, через його стан здоров'я, на його прохання, децю відкладено.

Варто зазначити, що ініціаторами відкриття пам'ятних дощок своїм землякам стали голова Ново-прокопівської сільради Наталія Бут, педагогічний колектив школи, директор Алла Волошин та багатолітній директор школи і класний керівник 10-А класу у 1956 році, в якому навчався Петро Вольвач, Тетяна Артеменко.

ОКРАСА СОНЯЧНОЇ ДОЛИНИ

У розкішному різноманітті кримських пейзажів є дивна місцина, краєвиди якої не сплутати з будь-якими іншими, принаймні в Криму. Це – Сонячна долина.

МАКСИМ ДУБОВ'ЯЗ

Тюркська назва місцини – Qoz – перекладається як «око»: мовляв, навіть коли все над морем, берегом і горами затягнуте щільними хмарами – тут ніби проглядає чисте око серед тих хмар у небі. Так, це – найсонячніше місце на півострові, й підсоння тут, як свідчать довідники, «справжньої напівпустелі».

Перед останньою Великою віською тамтешній пейзажі з літа в літо писали студенти, що студіювали живопис у далеких похмурих столичних містах колишньої Імперії, вони тут набиралися сонця та вражень на весь сірий рік в академічних аудиторіях... Втім, Сонячною долина тоді ще не звалася, назвою було навіть не «Qoz», а... «Козь». Не дуже романтично, тому, мабуть, і створене тут напередодні тієї Війни вино назвали не за цією місциною, як вчив слідом за класичними виноробами відомий Голіцин, а більш широко та нейтрально: «Кримське рубінове».

Справді, гранатовий тон цього вишуканого десертного вина з аборигенних сортів винограду має тенденцію відсвічувати справжнім рубіном. І долина Qoz – це, звісно, Крим, але ж далеко не по всій виноградній смузі півострова можна знайти ті місцеві сорти, що надають цьому вину його неповторний смак, який ні з чим не сплутати: Екім кара, Джеват кара, Кефессія... Для унікального вина й назву треба було відшукати відповідну.

ІСТИНА У ВИНІ

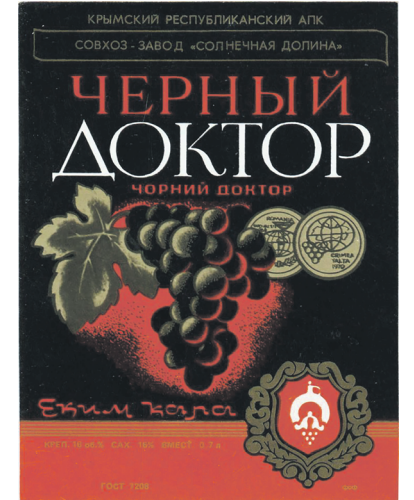
І назва з'явилася – вже на початку 60-х років, коли в тоді вже Сонячній долині знову відродили старе виноробство. Щоправда, старі долинні селища мали вже

нові імена, серед яких – промовисте «Лагерное», безлике «Бога-товка» і влучне «Сонячна долина». Останню назву селище подарувало місцевому білому десерт-

ному вину, а відновлене «Кримське рубінове» стало... «Екім кара». Цю не зовсім зрозумілу назву з самого початку дрібними літерами писали під «головною»: «Чорний доктор».

Знавці кажуть, що переклад цей недосконалий, що, справді, «екім» – це «доктор», у сенсі «лікар»; що «кара» означає «чорний» – це, мабуть, одне з тих знань, якими володіють навіть люди, далекі від тюркомовного ареалу. Але є тонкощі: мовознавець каже, що перекладати треба не слово в слово, і точніше тлумачення «екім кара» – «лікареве чорне» або «чорне від лікаря».

Й отут знову беруть слово місцеві краєзнавці. Дослідник Долини – від скіфських часів і до зовсім недавнього минулого – Олександр Вольф стверджує, що тамтешній «екім» – не легенда, а фігура повністю достовірна. Під

час відомої епідемії холери в позаминулому столітті сюди було делеговано лікаря на прізвище Грапертон. Лікар, а в цьому контексті його вже сміливо можна назвати «доктор», вподобав сонячну долину Qoz. Вино з його виноградників, мабуть, добре допомагало пацієнтам Грапертона у боротьбі з різними недугами, і вони передавали з вуст у вуста вдячну пам'ять про Доктора.

Згодом склалася місцева легенда, імена героїв якої – Доктор і Полковник з епітетом «Чорний», увічнені в назвах вин Сонячної долини. Якщо без сентиментальних подробиць, фабула в тому, що пораненого вепром на полюванні Полковника Доктор своїм чудодійним вином вилікував, але... перебравши ліків мисливець уже і друга прийняв за вепра, й так Доктор і загинув, а невтішний Полковник картав себе за це решту життя...

За цими красивими назвами – не лише традиція місцевого виноградарства, що зберегло унікальні аборигенні сорти. І не лише копітка робота дослідників та агрономів. За ними – ще й багатство Криму, його підсонь, пляжів, гір, виноградників і... людей – живих і легендарних.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

АНЕКСОВАНІ, АЛЕ НЕ ЗАБУТІ

Крим – не єдина в світі анексована територія, тому варто вивчити світовий досвід вирішення аналогічних проблем. На жаль, анексія півострова у 2014 році стала першою в Європі після 1975 року, коли Гельсінські домовленості обнулили всі територіальні претензії заради мирного майбутнього європейського континенту. Про анексовані території сьогодення, лінії розмежування, умови життя людей на цих територіях – у матеріалі нашого кореспондента.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913/ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне
газетно-журнальне
видавництво
Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє
думки авторів публікацій,
відповідальність за достовірність
фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються
і не повертаються.
Редакція залишає за собою
право скорочувати публікації
і виправляти мову.
Зміст газети поширюється
на умовах ліцензії CC BY 3.0,
якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2018 р.:
на 6 місяців – 153,56 грн.
на рік – 304,52 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонементу.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

